

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : اقتصاد انرژی

عنوان :

بررسی تاثیر آزاد سازی قیمت حاملهای انرژی بر روی رشد اقتصادی بخش صنعت

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر محمد علی خطیب سمنانی

استاد مشاور :

جناب آقای دکتر ابراهیم عباسی

پژوهشگر :

محمدرضا بستام

پاییز ۱۳۹۲

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب محمدرضا بستم دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۹۷۴۸۱۳۰۰ در رشته اقتصاد انرژی که در تاریخ ۹۲/۰۹/۱۶ از پایان نامه خود تحت عنوان :

بررسی تاثیر آزاد سازی قیمت حاملهای انرژی بر روی رشد اقتصادی بخش صنعت

با کسب نمره ۱۸ و درجه بسیارخوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ : ۹۲/۰۹/۱۶

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای/خانم محمدرضا بستام از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره

۱۸ بحروف هجده و با درجه بسیارخوب

مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما :

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به اینکه عالم محضر خداوند است و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه و دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری ما دانشجویان و اعضای هیات علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم.

اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

۱- اصل برائت: التزام به برائت جوی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضوع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائب های غیر علمی می پالایند.

۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال تجهیزیات و منابع در اختیار.

۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.

۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۶- اصل راز داری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان ها و کشورهای و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.

۷- اصل حقیقت جوی: تلاش در راستای پی جوی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.

۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.

۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

امضاء پژوهشگر:

تقدیم به :

همسر مهربانم که در سایه صبر، همیاری و همدلی او به این منظور نائل شدم .

تقدیر و تشکر

سپاس لطف و عنایت الهی را که توفیق گام نهادن در راه علم و دانش را به من ارزانی داشت . بر خود لازم می دانم از همه عزیزانی که مرا در انجام این پژوهش یاری رساندند، تقدیر و تشکر کنم:

استاد خوبم جناب آقای دکتر محمد علی خطیب سمنانی که با راهنمایی های مستمر ، تواضع و صبر در به ثمر رسیدن این پژوهش گام به گام مرا یاری رساندند؛
استاد گرامی جناب آقای دکتر ابراهیم عباسی به خاطر ارشادات بی دریغ و ارزنده شان در سمت استاد مشاور؛

و نیز از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر جواد صلاحی که داوری این رساله را تقبل نمودند قدردانی و تشکر می نمایم .

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۹۱۷۹۲۱۰۰۴
عنوان پایان نامه: بررسی تأثیر آزادسازی قیمت حاملهای انرژی بر روی رشد اقتصادی بخش صنعت		
نام و نام خانوادگی دانشجو: محمدرضا بستام	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۱/۱۱/۰۸	شماره دانشجویی: ۸۹۰۹۷۴۸۱۳۰۰
رشته تحصیلی: اقتصاد انرژی	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۲/۰۹/۱۶	
استاد / استادان راهنما: محمد علی خطیب سمنانی		
استاد/استادان مشاور: ابراهیم عباسی		
آدرس و شماره تلفن: بلوار فردوس شرق - خیابان مالکی جنوبی - کوچه یاس شرقی - پلاک ۳۳ - واحد ۷ تلفن (۰۹۱۲-۷۰۸۷۹۷۱)		
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):		
<p>طرح تحول اقتصادی دارای هفت حوزه کلیدی مشتمل بر نظام بهره وری، یارانه، مالیات، گمرک، نظام بانکی، ارزشگذاری پول ملی و نظام توزیع است. یکی از مهمترین محورهای طرح تحول اقتصادی طرح هدفمند کردن یارانه ها و واقعی کردن قیمت هاست که به واسطه آثار گسترده آن مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. اصولاً یارانه ها یکی از ابزارهای مهم حمایتی دولت هستند که برای حمایت از مصرف کنندگان، تولیدکنندگان و صادرکنندگان پرداخت می شوند. بخش صنعت با مصرف ۲۷ درصد از گاز طبیعی، ۳۳ درصد از برق، و ۳۸ درصد از نفت کوره، حدود ۱۸ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است.</p> <p>حال با توجه به اجرای قانون هدفمند سازی یارانه ها و آزادسازی قیمتها، ما در این تحقیق به دنبال بررسی اثر اجرای این طرح (خصوصاً آزاد سازی قیمت حاملهای انرژی) بر روی رشد اقتصادی بخش صنعت می باشیم.</p> <p>در انجام این تحقیق از داده های سری زمانی طی سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۰ بصورت ماهانه فصلی و با استخراج از آمارهای رسمی کشور مانند بانک اطلاعات سریهای زمانی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مرکز آمار ایران، ترازنامه انرژی، شرکت پخش فرآوردههای نفتی ایران و ستاد هدفمند کردن یارانه ها استفاده شده است.</p> <p>از آنجا که وقتی حجم نمونه آماری کوچک است استفاده از روش برآورد حداقل مربعات معمولی به دلیل در نظر نگرفتن واکنشهای پویای کوتاه مدت موجود بین متغیرها، برآورد بدون تورشی را ارائه نخواهد کرد، معادلات الگو با استفاده از الگوی خودتوضیح با وقفه های گسترده (ARDL) تخمین زده میشوند که برای انجام آن از نرم افزار Microfit و eviews استفاده خواهد شد.</p> <p>به لحاظ اینکه پایایی یا ناپایایی یک متغیر سری زمانی، پیامدهای مهمی را هم از جنبه سیاستگذاریهای اقتصادی و از هم نظر برآورد معادلات در پی دارد، مرتبه پایایی هر متغیر به روش دیکی فولر تعمیم یافته تعیین میشود. همچنین وجود خود همبستگی پایایی، واریانس ناهمسانی شرطی و نرمال بودن جملات خطا و نیز تصریح صحیح مدل بررسی خواهد شد.</p>		
نتایج حاصل از برآورد مدل ها:		
الف - الگوی پویا: تاثیر هدفمند سازی یارانه بر تولید بخش صنعت منفی و معنی دار می باشد یعنی با اجرای این طرح، نه تنها موجب بهبود تولید در بخش صنعت نشده است بلکه اثری عکس داشته است که می تواند نتیجه سیاست های غلط در نحوه اجرا کردن این طرح باشد که ضریب آن منفی می باشد.		
ب- الگوی بلندمدت: اثر منفی هدفمندسازی یارانه ها بر بخش صنعت در بلند مدت تاثیر بیشتری دارد.		
ج- الگوی کوتاه مدت: در هر سال ۰/۰۹۶ از عدم تعادل یک دوره در دوره بعد تعدیل می شود و پس از هر تغییر مسیر از رابطه بلندمدت، تولید بخش صنعت تقریباً پس از ۱۱ ماه به مسیر تعادلی بلند مدت باز می گردد.		

مناسب است

تاریخ و امضاء:

مناسب نیست

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱.....	فصل اول : کلیات طرح
۲.....	۱-۱) مقدمه
۳.....	۲-۱) بیان مسأله
۴.....	۱-۲-۱) جایگاه صنعت در ایران و جهان
۷.....	۳-۱) اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن
۷.....	۴-۱) هدف تحقیق
۷.....	۵-۱) فرضیه تحقیق
۷.....	۶-۱) چهارچوب نظری تحقیق
۹.....	۷-۱) مدل تحقیق
۹.....	۸-۱) روش تحقیق
۱۰.....	۹-۱) جامعه آماری و حجم آن
۱۰.....	۱۰-۱) روش گرد آوری اطلاعات
۱۰.....	۱۱-۱) روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۰.....	۱۲-۱) متغیرها و واژه های کلیدی
۱۱.....	فصل دوم : مطالعات نظری
۱۲.....	۱-۲) مقدمه
۱۲.....	۲-۲) مبانی نظری
۱۲.....	۱-۲-۲) نظریات رشد
۱۲.....	۱-۱-۲-۲) نظریه رشد کلاسیک
۱۳.....	۲-۱-۲-۲) نظریه رشد نئوکلاسیک
۱۴.....	۳-۱-۲-۲) مدل رشد هارود دومار
۱۵.....	۱-۳-۱-۲-۲) فرضیات مدل رشد هارود-دومار

۱۶	..... مدل رشد سولو - سوان (۴-۱-۲)
۱۹	..... نظریه رشد درونزا (۵-۱-۲)
۲۰	..... مبانی نظری انرژی (۲-۲-۲)
۲۴	..... پیشینه تحقیق (۳-۲)
۲۴	..... مطالعات داخلی (۱-۳-۲)
۲۶	..... مطالعات خارجی (۲-۳-۲)
۳۰	..... نتیجه گیری (۴-۲)
۳۱	..... فصل سوم: روش شناسائی تحقیق (متدولوژی)
۳۲	..... مقدمه (۱-۳)
۳۲	..... روند قیمت های انرژی (۱-۱-۳)
۳۴	..... شاخص های کلان اقتصاد انرژی (۲-۳)
۳۴	..... مصرف سرانه (۱-۲-۳)
۳۶	..... شدت انرژی (۲-۲-۳)
۴۰	..... ضریب انرژی (۳-۲-۳)
۴۳	..... بهره وری انرژی (۴-۲-۳)
۴۵	..... یارانه انرژی (۵-۲-۳)
۴۶	..... آثار اقتصادی یارانه انرژی (۱-۵-۲-۳)
۴۶	..... بررسی وضعیت مصرف حامل های انرژی به تفکیک بخش های مختلف اقتصادی..... (۳-۳)
۴۹	..... بنزین (۱-۳-۳)
۴۹	..... نفت سفید (۲-۳-۳)
۴۹	..... نفت گاز (۳-۳-۳)
۵۰	..... نفت کوره (۴-۳-۳)
۵۱	..... گاز مایع (۵-۳-۳)
۵۱	..... گاز طبیعی (۶-۳-۳)
۵۳	..... برق (۷-۳-۳)

۵۵	نتیجه گیری (۵-۳)
۵۷	فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق
۵۸	۱-۴ مقدمه
۵۹	۲-۴ سری های زمانی و مانایی
۶۷	۳-۴ الگوی خودرگرسیون با وقفه های توزیع شده
۷۰	۴-۴ آزمون کرانه ها
۷۳	۵-۴ آزمون ثبات ساختاری
۷۴	۶-۴ داده های آماری و آزمون ریشه واحد
۸۳	۷-۴ نتیجه گیری
۸۳	۱-۷-۴ نتایج حاصل از برآورد مدل ها
۸۵	فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات
۸۶	۱-۵ مقدمه
۸۷	۲-۵ نتایج
۹۱	۳-۵ پیشنهادات
۹۲	فهرست منابع
۹۴	چکیده انگلیسی

فهرست جدول ها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
29.....	(۱-۲) جدول اثر افزایش قیمت حامل های انرژی بر روی تولید بنگاه ها.....
33.....	(۱-۳) جدول قیمت واقعی حامل های انرژی بر اساس شاخص قیمت خرده فروشی CPI (سال پایه ۱۳۸۳).....
35.....	(۲-۳) جدول تولید ناخالص داخلی، جمعیت، عرضه انرژی اولیه و مصرف نهایی انرژی در کشورهای مختلف جهان در سال ۲۰۰۹.....
37.....	(۳-۳) جدول شاخص شدت انرژی در کشورها و مناطق مختلف جهان در سال ۲۰۰۹.....
39.....	(۴-۳) جدول شاخص شدت انرژی کل کشور براساس اطلاعات داخلی ترازنامه.....
42.....	(۵-۳) جدول ضریب انرژی در کشورها و مناطق مختلف جهان.....
43.....	(۶-۳) جدول ضریب انرژی ایران در دوره های مختلف.....
45.....	(۷-۳) جدول شاخص بهره وری انرژی در سال های منتخب.....
48.....	(۸-۳) جدول کل مصرف نهایی به تفکیک بخش ها (میلیون تن معادل نفت خام).....
75.....	(۱-۴) جدول نتایج آزمون مانایی متغیرها.....
77.....	(۲-۴) جدول نتایج برآورد الگوی پویای تولید بخش صنعت.....
۷۸.....	(۳-۴) جدول نتایج آزمونهای ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی.....
81.....	(۴-۴) جدول نتایج برآورد الگوی بلندمدت تولید بخش صنعت.....
۸۲.....	(۵-۴) جدول نتایج برآورد الگوی تصحیح خطا تولید بخش صنعت.....

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

- (۱-۳) نمودارمقایسه شدت انرژی در برخی از کشورها و مناطق در سال ۲۰۰۹ (بر اساس نرخ ارز) ۳۸
- (۲-۳) نمودارمقایسه شدت انرژی در برخی از کشورها و مناطق در سال ۲۰۰۹ (بر اساس برابری قدرت خرید) ۳۸
- (۳-۳) نمودارشاخص شدت انرژی کل کشور براساس اطلاعات داخلی ترازنامه ۴۰
- (۴-۳) نمودارترکیب مصرف نهایی گاز طبیعی کشور در سال ۱۳۸۹ ..... ۵۲
- (۱-۴) نمودارنتایج بررسی ثبات ساختاری معادلات تخمین زده شده ۷۹

فصل اول

کلیات طرح

۱-۱) مقدمه

طرح تحول اقتصادی دارای هفت حوزه کلیدی مشتمل بر نظام بهره وری، یارانه، مالیات، گمرک، نظام بانکی، ارزشگذاری پول ملی و نظام توزیع است. یکی از مهمترین محورهای طرح تحول اقتصادی، طرح هدفمند کردن یارانه‌ها و واقعی کردن قیمت‌هاست که به واسطه آثار گسترده آن مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. طرح هدفمند کردن یارانه‌ها اگرچه ریشه در برنامه‌های اول تا چهارم توسعه کشور دارد اما تاکنون اقدام مناسبی برای اجرای این طرح صورت نگرفته است. اصولاً یارانه‌ها یکی از ابزارهای مهم حمایتی دولت هستند که برای حمایت از مصرف‌کنندگان، تولیدکنندگان و صادرکنندگان پرداخت می‌شوند. بخش صنعت با مصرف ۲۷ درصد از گاز طبیعی، ۳۳ درصد از برق، و ۳۸ درصد از نفت کوره مصرف شده در کل اقتصاد یکی از مصرف‌کنندگان اصلی حامل‌های انرژی در کشور است. از سوی دیگر، ارزش افزوده بخش صنایع و معادن در بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ سهمی حدود ۱۸ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص می‌داده است.

بنابراین بررسی آثار طرح هدفمند کردن یارانه‌ها بر بخش صنعت کشور بسیار حائز اهمیت است. یارانه حامل‌های انرژی از بحث انگیزترین موضوعات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بخش انرژی به شمار می‌رود. میزان یارانه از یک طرف و نحوه توزیع آن میان بخش‌ها و مصرف‌کنندگان مختلف از طرف دیگر، جای تأمل دارد. یارانه انرژی مابه‌التفات هزینه‌نهایی و قیمت‌های جاری حامل‌های انرژی می‌باشد که معمولاً در حساب‌های ملی تحت عنوان یارانه‌های پنهان و غیرمستقیم به شمار می‌آید.

از اهداف اصلی و اولیه اختصاص یارانه به بخش انرژی نیل به عدالت اجتماعی از راه تأمین حداقل نیازهای افراد و اقشاری است که توانایی پرداخت هزینه واقعی انرژی را ندارند. طبق آمار موجود، یارانه حامل‌های انرژی‌های هیدروکربونی (نفت و گاز) در سال ۱۳۸۷ معادل ۶۷/۸۸ هزار میلیارد تومان بود، که به علت نبود بستر مناسب و الگوی صحیح مصرف، بخش قابل توجهی از این منابع به هدر می‌رفت (معاونت برنامه‌ریزی و نظارت بر منابع هیدروکربوری وزارت نفت) اما در حال حاضر امید است با افزایش قیمت حامل‌های انرژی بتوان از این منابع به صورت بهینه و کارا استفاده کرد. پرداخت یارانه انرژی سبب می‌شود قیمت‌های حامل‌های انرژی کمتر از هزینه تولید و عرضه آن‌ها باشد و به تبع آن انحراف قیمت‌ها شکل می‌پذیرد. انحراف قیمت‌ها سبب می‌گردد اطلاعات غیر واقعی در مورد کمیابی منابع اقتصادی در دسترس عوامل اقتصادی قرار گیرد و در نتیجه، الگوی رفتار

بر اساس اطلاعات مخدوش تحول پیدا می کند. پیامد این امر آن است که نسبت قیمت های نهاده و کالاها نامتوازن می شود و عدم تناسب قیمت ها بر ترکیب نهاده ها در فرآیندهای تولید و سبد کالاهای خانوار تأثیر می گذارد. برآیند رویدادهای مزبور، ترجیح مصرف حامل های انرژی و جایگزینی سرمایه و سایر نهاده ها با انرژی است. ترکیب نامناسب نهاده ها در فرآیندهای تولیدی و کالاها در سبد زندگی، به رشد سریع تقاضای انرژی و توزیع منابع بر اساس معیار مصرف حامل های انرژی منجر می گردد و در پی آن، ناهنجاری های فراوانی در نظام اقتصادی و اجتماعی پدیدار می شود. برخی از پیامدهای تداوم خط مشی یارانه انرژی را می توان کاهش رفاه اجتماعی، محدود شدن منابع ارزی کشور، رشد نرخ تورم، تخصیص منابع به مصارف جاری، توزیع ناعادلانه ثروت ملی و... نام برد.

بازنگری در سیاست یارانه انرژی کشور و تجدید نظر در تخصیص منابع، مستلزم آن است که قیمت حامل های انرژی در داخل کشور افزایش یابد و انجام این امور در کوتاه مدت دارای پیامدهای اقتصادی و اجتماعی است. در واقع در پی اصلاح قیمت انرژی، باید مجموعه ای از اقدامات پی گرفته شود که از یک سو آثار منفی افزایش قیمت انرژی را جبران نماید، و از سوی دیگر زمینه لازم برای اصلاح ساختاری در نظام اقتصادی و ارتقاء سطح کارایی عوامل تولید را فراهم آورد. برخی اقدامات در کوتاه مدت انجام می گیرد و دارای آثار کوتاه مدت هستند و دستاوردهای بعضی دیگر از اقدامات و اولویت بندی آن ها باید در بعد زمان نیز مطرح باشد.

آخر اینکه در جهان امروز گسترش روزافزون وابستگی بخش های مختلف اقتصادی به انرژی، این واقعیت را منعکس می کند که انرژی به عنوان یک عامل مهم و موثر در فرآیند تولید و رشد اقتصاد مطرح می باشد. با پیشرفت های وسیع علمی و تکنولوژیکی، شناسایی منابع انرژی و دستیابی به آنها یکی از عمده ترین قدم های ضروری در جهت توسعه و رشد اقتصاد به شمار می رود. کشورهای عمده صنعتی جهان با تکیه بر این حقیقت بخش عمده ای از منابع تحقیقاتی و سرمایه گذاری خود را در راه بهره برداری بهینه و مفید از منابع انرژی زا به کار بسته اند. در کشور ایران نیز بالطبع هر گونه اقدام در جهت رشد اقتصادی نیازمند پی ریزی زمینه های مطالعاتی زیر بنایی در امور انرژی می باشد.

۱-۲) بیان مسأله

با توجه به این واقعیت که بخش صنعت به شدت تحت تاثیر حاملهای انرژی و قیمت آنها میباشد در این تحقیق ما به دنبال این موضوع هستیم که آزاد سازی قیمت حاملهای انرژی چه اثری بر روی

رشد اقتصادی بخش صنعت گذاشته و آیا این آزادسازی قیمت‌ها توانسته به رشد این بخش کمک کند یا باعث کندتر شدن حرکت این بخش به سمت جلو شده است .

امروزه سیاست‌گذاران و سیاستمداران و حتی افکار عمومی توجه خاصی به مقایسه نرخهای رشد اقتصادی در سطح بین‌الملل نشان می‌دهند. در واقع نرخ رشد اقتصادی نشان‌دهنده پویایی و توانمندی اقتصاد یک کشور می‌باشد. همچنین به اعتقاد اکثر کارشناسان، رشد اقتصادی کلید حل بسیاری از معضلات اقتصادی و اجتماعی است. روند رشد اقتصادی به عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی متکی است. منابع طبیعی، منابع انسانی، سرمایه و تکنولوژی از جمله عوامل اقتصادی موثر در رشد اقتصادی می‌باشند. لیکن این امر بدون تغییر و تحول در عوامل غیر اقتصادی از جمله ساختار اجتماعی، شرایط سیاسی و اصول و ارزشهای اخلاقی جامعه ناممکن است. البته این بدان معنی نیست که اگر کشوری عوامل فوق‌را در اختیار داشته باشد لزوماً از رشد اقتصادی بالایی برخوردار است. همچنانکه بسیاری از کشورهای در حال توسعه و جهان سوم از منابع طبیعی قابل توجهی برخوردارند. در واقع آنچه که از اهمیت بالاتری برخوردار است دانش استفاده بهینه از این عوامل می‌باشد.

۱-۲-۱) جایگاه صنعت در ایران و جهان

اگرچه برخی از کشورهای توسعه یافته از نظر منابع طبیعی غنی نمی‌باشند، لیکن این کشورها از طریق کشف روشهای نوین و نیز برخورداری از تکنولوژی و فناوری پیشرفته توانسته‌اند بر مشکل کمبود منابع طبیعی غلبه کنند. این باور محققین را بر آن داشته تا روشهای بهتری را در بهره‌برداری از منابع طبیعی جستجو کنند. به موازات این تلاشها و نیز همگام با رشد روزافزون جمعیت و به تبع آن افزایش تقاضا برای کالا و خدمات و محدودیت دسترسی به منابع و مواد اولیه، بهره‌وری بعنوان یک عامل متوازن‌کننده بین عرضه و تقاضا و نیز به عنوان شاخص استفاده موثر، مفید و کارا از منابع گوناگون و یکی از مهمترین عوامل و منابع رشد اقتصادی مطرح و مورد توجه قرار گرفت. از سوی دیگر تجربه کشورهای توسعه یافته نشان داده است که پویایی و رشد بخش صنعت نقش بسزایی در رشد و توسعه بخشهای دیگر و در نتیجه رشد اقتصادی در سطح کلان ایفا می‌کند. از اینرو در اکثر مطالعات مربوط به رشد اقتصادی، بخش صنعت از بیشترین توجه در نزد محققین برخوردار می‌باشد.

در ایران و در چند دهه اخیر، خصوصاً پس از اتمام جنگ تحمیلی، شاهد روند رو به تزایدی در طرح مباحث مربوط به رشد و توسعه اقتصادی در کشور می‌باشیم. در چنین وضعیتی، ضرورت استفاده

بهینه از عوامل و منابع اولیه در تولید کالا و خدمات و تبیین نقش هر یک از این عوامل در فرآیند رشد اقتصادی بیش از پیش احساس می شود. لیکن به نظر می رسد پرداختن به این مقوله قبل از هر اقدامی نیازمند داشتن اطلاعات کافی از موقعیت فعلی می باشد.

در همین راستا و با توجه به نقش غیر قابل انکار بخش صنعت در رشد و توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته، این مطالعه با مد نظر قرار دادن بخش صنعت به بررسی یکی از عوامل تاثیر گذار بر روی این بخش می پردازد.

بدون شک طرح تحول اقتصادی و هدفمند کردن یارانه ها بزرگترین و مهمترین طرح اقتصادی چند دهه اخیر اقتصاد ایران است. یارانه از جمله ابزارهای اقتصادی است، که به واسطه آن امکان دخالت دولتها در بازار فراهم می آید. این ابزار با تاثیرگذاری بر قیمت‌های نسبی در اقتصاد میتواند، بر تخصیص منابع تاثیر گذارد. در تئوری اقتصادی، انحراف قیمت‌های نسبی از مقادیر تعادلی بازار موجب تخصیص نادرست منابع در اقتصاد میشود. یکی از مهمترین اهداف پرداخت یارانه ها، توجه و کمک به دهک‌های پائین درآمدی، بخش‌های تولیدی و صادرکنندگان است. اما تجربه چند دهه اخیر اقتصاد ایران نشان داده‌است که پرداخت یارانه به ویژه یارانه انرژی به شکل کنترل شده و پایین نگه داشتن قیمت‌های انرژی، نه تنها شکاف درآمدی را کم نکرده است، بلکه شرایط را به سمت گسترش نابرابری و بهترکردن وضعیت اقتصادی دهک‌های بالای درآمدی، سوق داده است. همچنین در بخش تولید نیز پرداخت یارانه ها باعث کاهش سطح فنآوری تولید و جایگزینی مستمر انرژی به جای سایر عوامل تولید و در نتیجه افزایش شدت مصرف انرژی شده است.

با این توصیف و با هدف تعیین میزان تاثیرگذاری حذف یارانه حامل‌های انرژی بر برخی متغیرهای کلان اقتصاد ایران، مطالعه حاضر در سه بخش ساماندهی شده است. نخست به مروری مختصر بر ادبیات تجربی حذف یارانه حامل‌های انرژی پرداخته خواهد شد. در بخش دوم تصریح ساختار الگوی اقتصادسنجی کلان ایران و برآورد ضرایب این الگو ارائه خواهد شد. و در بخش سوم نیز شبیه سازی پویای الگو و ارزیابی آثار اجرای سیاست حذف یارانه حامل‌های انرژی، بیان خواهد شد.

انرژی به عنوان نیروی محرکه اکثر فعالیت های تولیدی و خدماتی جایگاه ویژه ای در رشد و توسعه اقتصادی دارد. پژوهش های متعدد پژوهشگران در سطح جهان نشان داده است روند شتابان توسعه اقتصادی و صنعتی در کشورهای جهان تا حدود بسیار زیادی به سطح مصرف کارای حامل های انرژی ارتباط می یابد. در دنیای امروز انرژی بیشترین سهم را در تجارت جهانی به خود اختصاص داده و در تمامی فعالیت های بشری جایگاه ویژه ای یافته است. با شروع انقلاب صنعتی و شکل

گیری صنایع، حامل های انرژی به عنوان یکی از عوامل مهم تولید شناخته شده اند. به این ترتیب با تداوم روند رشد و توسعه اقتصادی و صنعتی، مصرف حامل های انرژی پس از تکانه نفتی ۱۹۷۳ به صورت بسیار جدی مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. کشور ما ایران، ضمن برخورداری از حدود ۱۰ درصد ذخایر نفت و حداقل ۱۵ درصد ذخایر گاز جهان، به دلیل همجواری با منابع انرژی حوزه دریای خزر و خلیج فارس و نیز دسترسی به آبراه های بین المللی برای مبادله حامل های انرژی از جایگاهی بسیار ویژه و مطلوب در جهان برخوردار است. اما طی دهه های گذشته پرداخت یارانه به روش های مختلف به انواع حامل های مختلف انرژی باعث پایین نگه داشتن قیمت مصرفی آنها شد به گونه ای که از یک سو باعث مصرف بی رویه این حامل ها گردید و از سوی دیگر باعث شد که مبلغ پرداختی تحت عنوان یارانه حامل های انرژی سهم زیادی از بودجه ملی را هر ساله به خود اختصاص بدهد. در حالی که به دلیل محدودیت های انرژی فسیلی، قیمت آن در سطح جهانی افزایش داشته است. بحث انرژی و حامل های آن به عنوان یکی از عوامل اصلی در تداوم رشد کشورهای صنعتی و توسعه اقتصادی و اجتماعی سایر کشورها، از اهمیت بسزای برخوردار می باشد. این موضوع در ایران بدلیل نقش محوری انرژی، بویژه سهم بالای درآمدهای حاصل از نفت خام و فرآورده های آن در درآمد ملی و نیز سهم بالای یارانه های پرداختی به مصرف حامل های انرژی در داخل کشور از اهمیت دو چندان برخوردار است. لذا بحث پیرامون یارانه حامل های انرژی، مقدار و نحوه پرداخت آن، بخش های تحت پوشش و سایر مسائل مربوطه، طی چند سال اخیر مورد توجه سیاست گذاران و اقتصاد دانان بوده و می باشد و همواره در جستجوی راه حلی برای منطقی تر کردن امر تخصیص یارانه ها بوده اند. زیرا مسئله پرداخت یارانه های انرژی و در نتیجه پایین نگه داشتن قیمت حامل های انرژی نسبت به قیمت های واقعی آن ها و نیز کم اهمیت بودن هزینه پرداختی به انواع مختلف انرژی مصرفی در سبد مصرفی خانوارهای ایرانی، موجب حجیم شدن رقم یارانه های پرداختی به انواع حامل های انرژی در بودجه سالانه ملی شده بود، که این امر خود به بروز مشکلات اقتصادی - اجتماعی زیادی در کشور مانند: افزایش کسری بودجه ملی، افزایش نرخ تورم، مصرف بی رویه انرژی، قاچاق حامل های انرژی از کشور به کشورهای همجوار به علت قیمت های پایین داخلی، محدود شدن درآمد ارزی، توزیع ناعادلانه ثروت ملی و... منجر گردیده بود.

با توجه به اهمیت موارد ذکر شده در بالا و آمار و ارقام موجود و نیز با توجه به این امر که سالهای اخیر در محافل تصمیم گیری و اجرای کشور بحث حذف و یا کاهش یارانه ها مطرح شده و با ذکر این نکته که تاکنون مطالعه کمی مناسب جهت تعیین میزان اثر حذف یارانه های انرژی بر رشد

اقتصادی به ندرت صورت گرفته است در این تحقیق سعی بر آن است که اثر حذف یارانه حاملهای انرژی بر روی رشد اقتصادی بخش صنعت را بررسی کنیم .

۱-۳) اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن

بخش صنعت جایگاه ویژه ای در رشد اقتصادی کشور دارد و از این رو باید در تنظیم بودجه سالانه، توجه ویژه ای به این بخش شود . سهم بخش صنعت در رشد اقتصادی تولید ناخالص داخلی مهمتر از سایر بخش ها بوده و باید شرایط ویژه ای برای ارتقای آن در نظر گرفته شود. براساس نماگر منتشره از سوی بانک مرکزی (سالنامه بانک مرکزی منتشره ۸۶)، سهم بخش صنعت و معدن از نرخ رشد اقتصادی کشور ۶۷ درصد بوده است .

بنابراین برای رسیدن به رشد اقتصادی مطلوب ، توجه به رشد بخش صنعت بسیار مهم و ضروری میباشد .

حال در این تحقیق سعی بر این است اثر یکی از عوامل موثر بر روی رشد بخش صنعت که آزادسازی قیمت حاملهای انرژی میباشد را بررسی کنیم .

۱-۴) هدف تحقیق :

با توجه به اجرای قانون هدفمند سازی یارانه ها و آزادسازی قیمتها محققان بر این امرند که تبعات ناشی از اجرای این طرح را بر روی قسمتهای مختلف اقتصادی بررسی کنند .

حال ما در این تحقیق به دنبال بررسی اثر اجرای این طرح (خصوصا آزاد سازی قیمت حاملهای انرژی) بر روی رشد اقتصادی بخش صنعت می باشیم .

۱-۵) فرضیه تحقیق

آزاد سازی قیمت حاملهای انرژی اثر معنی دارومنفی بر روی رشد اقتصادی بخش صنعت دارد .

۱-۶) چهارچوب نظری تحقیق

امروزه علاوه بر نهاده های کار و سرمایه، انرژی نیز به عنوان یکی از نهاده های مهم تولید در بحث های اقتصاد کلان مطرح می باشد. لذا تولید تابعی از نهاده های کار ، سرمایه وانرژی خواهد بود،

$$Q = F(K, L, E)$$

یعنی :